

Διδακτική πρόταση Τ. Γιακουμάτου: Ξημερώνει η 11η Σεπτεμβρίου - Η ιστορία συμβαίνει στο δι@δίκτυο

Μάθημα : ΝΕ Γλώσσα – Έκφραση-έκθεση, Τάξη: Β΄Λυκείου, Ενότητα:
Διαπλοκή του γεγονότος με το σχόλιο στην είδηση σσ.21-2– η οπτική γωνία του δημοσιογράφου στην είδηση σσ.48-51

Η διδακτική πρόταση που σας παρουσιάζεται κινείται προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης αυτών ακριβώς των δεξιοτήτων που απαιτούνται από έναν πολίτη της κοινωνίας της πληροφορίας. Εκκινεί από την απλή διαπίστωση ότι τα ηλεκτρονικά κείμενα, επειδή είναι πολυτροπικά και πολυεπίπεδα, προκειμένου να τα προσεγγίσει αποτελεσματικά απαιτούν αυξημένες δεξιότητες από τον αναγνώστη.

Κατά τη διάρκεια της τρομοκρατικής επίθεσης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου οι περισσότεροι κάτοικοι του πλανήτη είχαν καθηλωθεί μπροστά στις οθόνες της τηλεόρασής τους. Όταν όμως, ξεπερνώντας το αρχικό σοκ, αναζήτησαν τα βαθύτερα αίτια αυτού του γεγονότος όπως και την επικοινωνία με τους οικείους τους, πολλοί στράφηκαν στο διαδίκτυο, λόγω και της υπερφόρτωσης των τηλεπικοινωνιακών γραμμών. Η ασύγχρονη επικοινωνία των δικτύων αποδείχθηκε σε αυτή την περίπτωση αρκετά αποτελεσματική. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε, ότι ο σχεδιασμός του διαδικτύου έχει προβλέψει την περίπτωση μιας καταστροφής των τηλεπικοινωνιακών δικτύων. Μετά τις πρώτες ώρες η τηλεόραση βρέθηκε να επαναλαμβάνει σε μεγάλο ποσοστό τις ίδιες μονότονες εικόνες. Τότε πήραν τη σκυτάλη αρκετοί μικροί δικτυακοί τόποι, οι οποίοι, αφού συνέλεξαν πληροφορίες από αυτόπτες, συνδέθηκαν με οτιδήποτε χρήσιμο είχε αναρτηθεί στο δίκτυο. Οι μεγάλοι ειδησεογραφικοί δικτυακοί τόποι μπήκαν στο χορό μόλις συνήλθαν από την αιφνίδια ζήτηση. Ήταν επόμενο να δημιουργηθεί ένας συνωστισμός σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες με αποτέλεσμα οι εξυπηρετητές να μην μπορούν να ανταποκριθούν. Σύντομα όμως τα τεχνικά ζητήματα αντιμετωπίστηκαν και ο διαδικτυακός αναγνώστης είχε στη διάθεσή του διαγράμματα, χάρτες, αναλύσεις, ιστορικά στοιχεία για να κρίνει και να συγκρίνει.

Η διδακτική μας πρόταση παρακολουθεί την ανάπτυξη των ιστοσελίδων εκείνης της ημέρας και ζητά από τους μαθητές να αναγνωρίσουν τα στοιχεία που προδίδουν την άποψη του δημοσιογράφου (μία δραστηριότητα που ζητείται από τους μαθητές της Β΄Λυκείου στο κεφάλαιο «διαπλοκή του γεγονότος με το σχόλιο στην είδηση»¹ – «η οπτική γωνία του δημοσιογράφου στην είδηση»²), να αναλύσουν την επίδραση των ειδήσεων στη συναισθηματική κατάσταση του κοινού και στη διαμόρφωση των στάσεών του και, το κυριότερο, τους ζητείται να χειριστούν τη γλώσσα αλλά και τους διάφορους σημειωτικούς τρόπους που παρέχει το νέο μέσο, ώστε να εκφράσουν τις απόψεις τους για ένα μεγάλο γεγονός.

Η πολυτροπικότητα των κειμένων είναι ένας τομέας που ερευνάται στην εποχή μας από ειδικούς επιστήμονες στους τομείς της εκπαίδευσης και της επικοινωνίας³. Σε ένα πολυτροπικό κείμενο η επικοινωνία συντελείται με πολλούς σημειωτικούς

¹ Τσολάκης Χ. κ.α. Έκφραση- Έκθεση για το Ενιαίο Λύκειο, τεύχος Β΄ 2002, ΟΕΔΒ, Αθήνα, σ.σ.21-2

² Τσολάκης Χ. κ.α. Έκφραση- Έκθεση για το Ενιαίο Λύκειο, τεύχος Β΄ 2002, ΟΕΔΒ, Αθήνα, σ.σ.48-51

³ Kress, G., Leeuwen Van L. *Reading Images : The Grammar of Visual Design* 1995, Routledge, London

Shapiro M., *Words, Script, and Pictures : Semiotics of Visual Language*. 1996, Braziller.

Snyder I. (editor) Joyce M. (editor) *Page to Screen : Taking Literacy into the Electronic Era.*, 1998, Routledge, London.

Berger A., *Seeing Is Believing : An Introduction to Visual Communication*, 1998, Mayfield, Publ.

Ann M., *Visual Intelligence : Perception, Image, and Manipulation in Visual Communication*, 1997, State University of NY Press.NY

τρόπους (modes), ο καθένας από τους οποίους επιτελεί έναν ειδικό και σημαντικό ρόλο⁴.

Στις μέρες μας, η κυριαρχία του γραπτού λόγου αμφισβητείται όλο και περισσότερο. Η ευρεία χρήση της εικόνας στα ηλεκτρονικά μέσα έχει συμβάλει σε αυτήν την αμφισβήτηση. Τα σημεία δεν είναι αθώα. Η ανάγνωση ενός πολυτροπικού κειμένου περιλαμβάνει όχι μόνο τα γλωσσικά στοιχεία του αλλά και τα μη γλωσσικά (το είδος των φωτογραφιών που το συνοδεύουν, τη θέση και την έκταση που αυτές καταλαμβάνουν, το είδος της γραμματοσειράς που επιλέγεται, τα χρώματα που χρησιμοποιούνται). Για το λόγο αυτό, η ανάγκη να επιλέξουμε ή να διαμορφώσουμε κριτήρια αποκωδικοποίησης των διαφορετικών σημειωτικών τρόπων που χρησιμοποιούνται είναι επιτακτικότερη, αν θέλουμε να προετοιμάσουμε πολίτες που θα είναι συνειδητοί στις επιλογές τους⁵.

Στην εποχή μας, η μορφή του κειμένου άλλαξε. Ο γραπτός λόγος άρχισε να ενσωματώνει οπτικο-ακουστικά ερεθίσματα. Αυτό οφείλεται, ανάμεσα στα άλλα, και στις ραγδαίες εξελίξεις που σημειώνονται στο χώρο της τεχνολογίας. Τα κριτήρια που εφαρμόζαμε μέχρι σήμερα κατά την ανάγνωση των κειμένων δεν επαρκούν. Πώς μπορούμε να «διαβάσουμε» ένα ψηφιακό κείμενο, όταν τα όρια του δεν είναι πλέον διακριτά αλλά ρευστά; Άραγε αρκεί η σημειωτική; Θα μπορέσει να μας καθοδηγήσει στην προσέγγιση των νέων πολυτροπικών κειμένων;

Οργάνωση της διδασκαλίας

Οι μαθητές αρχικά επισκέπτονται σειρά διευθύνσεων και καταγράφουν τον τρόπο απόδοσης των γεγονότων. Συζητούν μεταξύ τους για τις μεθόδους παρουσίασης των ειδήσεων, την προσαρμογή του περιεχομένου στην πολιτική του δημοσιογραφικού οργανισμού και στις ανάγκες των αναγνωστικών ομάδων. Στη συνέχεια συζητούν στην ομάδα τους και σχεδιάζουν μία ιστοσελίδα, στην οποία θα εκφράσουν τις απόψεις τους. Εκμεταλλευτήκαμε το χωρισμό σε ομάδες έτσι, ώστε άλλοι μαθητές να ασχοληθούν με τη συγγραφή κυρίων άρθρων, άλλοι σχολίων και επισκοπήσεων. Οι τίτλοι, οι επιφυλλίδες, τα γραφικά, τα χρώματα καθώς και η τεχνική σελιδοποίησης έγιναν αντικείμενα μελέτης και σχολιασμού.

Το ίδιο το διαδίκτυο υποστήριξε τους μαθητές σε αυτή τη φάση της εργασίας τους, καθώς η συλλογή του υλικού έγινε σε ηλεκτρονική μορφή με την αποδελτίωση που έκαναν οι μαθητές στα ηλεκτρονικά αρχεία δημοσιογραφικών οργανισμών.

Η συγκεκριμένη διδασκαλία πραγματοποιήθηκε σε 12 περίπου τμήματα Β΄ Λυκείου στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος του ΥΠΕΠΘ «Ενδοσχολική επιμόρφωση στις ΤΠΕ». Απέσπασε τα επαινετικά σχόλια των καθηγητών που συνεργάστηκαν στην πραγματοποίηση της διδασκαλίας αλλά και άλλων φιλολόγων που παραβρέθηκαν ως παρατηρητές. Το κύριο πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε ήταν η πίεση του χρόνου καθώς οι ομάδες χρειάζονταν περισσότερο χρόνο για τη σύνθεση των απόψεων τους. Δεν έλειψαν και τα τεχνικά προβλήματα, κυρίως θέματα καθυστερήσεων στην αναζήτηση ιστοσελίδων.

Ως προθερμαντική δραστηριότητα προτιμήθηκε να ζητηθεί από τους μαθητές μία σύγκριση των πρωτοσέλιδων των εφημερίδων με τις ιστοσελίδες. Ειδικότερα ζητήθηκε να σχολιαστεί α) η ποιότητα του σχολιασμού β) ο πλούτος των πηγών γ) ο

⁴Χοντολίδου Ε., Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας, *Γλωσσικός υπολογιστής τχ.* 1 www.komvos.edu.gr/periodiko/thematikes/3/index.htm

⁵Γιακουμάτου Τ. Μία δειγματική διδασκαλία σχετικά με την πολυτροπικότητα των κειμένων, *Συνέδριο ΣΕΠΔΕΘ "Πληροφορική και εκπαίδευση"*, Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2000.

Καράκιζα, Τ. Το εικονοποιημένο υπολογιστικό και δικτυακό περιβάλλον και ο οπτικός αλφαριθμητισμός των μαθητών -Μία άρρηκτη σχέση, *2^ο Συνέδριο Οι τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην εκπαίδευση*, Πάτρα 13-15/10/2000

πλουραλισμός της επικοινωνίας δ) ο σχεδιασμός τους. Εδώ επιμείναμε στις λύσεις που προκρίνουν οι σχεδιαστές για να αποδώσουν την έμφαση. Π.χ. υπάρχουν εφέ στις ιστοσελίδες; Τεράστιοι τίτλοι; (Οι σχεδιαστές ιστοσελίδων γνωρίζουν ότι η προσθήκη αυτών των χαρακτηριστικών έχει επιπτώσεις στην ταχύτητα εμφάνισης στην οθόνη μας. Είναι αναγκασμένοι εκ των πραγμάτων να τα αποφύγουν). Αυτό έχει άμεσο αποτέλεσμα ο χρήστης του διαδικτύου να μην φοβάται ούτε να πανικοβάλλεται. Ο πλοηγούμενος σχηματίζει μόνος του την εικόνα της δικής του πληροφόρησης σαν ψηφιδωτό από σελίδες και τόπους, απόψεις και εκδοχές. Οι καθηγητές που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη διδασκαλία παρακολουθούσαν τις επιμέρους ομάδες και τις τροφοδοτούσαν με ερωτήματα που παρατίθενται στο φύλλο εργασίας.

Φύλλο εργασίας Ενδεικτικές δραστηριότητες

Σχολιάστε τις ιστοσελίδες ως προς:

- α) την ποιότητα του σχολιασμού
- β) τον πλούτο των πηγών
- γ) τον πλουραλισμό της επικοινωνίας
- δ) το σχεδιασμό τους

Υπάρχουν εφέ στις ιστοσελίδες; Τεράστιοι τίτλοι; Γιατί; Τι αποτελέσματα έχει η συγκεκριμένη σχεδίαση των ιστοσελίδων;

Να επιχειρήσετε σύγκριση των ιστοσελίδων με τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων

Μπορεί να αυτενεργήσει ο επισκέπτης μιας ιστοσελίδας; Αν ναι με ποιον τρόπο;

Το διαδίκτυο ευνοεί την πολυφωνία;

Ποια εικόνα επιλέγετε ως κεντρική στην ιστοσελίδα που σχεδιάζετε;

Ποιος είναι ο κεντρικός σας τίτλος;

Ποια εικόνα σας έχει εντυπωθεί;

Τι αισθανθήκατε όταν την πρωτοείδατε;

Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση «το μέσο είναι το μήνυμα;»

Εντοπίστε πού δίνει έμφαση κάθε ιστοσελίδα.

Αν τροποποιήσετε τα γραφικά, το κεντρικό θέμα ή μόνο τους τίτλους, πόσο διαφοροποιείται το μήνυμα;

Τι αποφεύγουν να τονίσουν οι δημοσιογράφοι; Τι αποσιωπούν;

Οι σελίδες στοχεύουν να προκαλέσουν συγκεκριμένα συναισθήματα; Ποια;

Ποιες είναι οι λέξεις που κυριαρχούν στους τίτλους; Διαπιστώνετε μία προτίμηση σε μονολεκτικούς τίτλους;

Είστε ο ιστορικός του μέλλοντος. Ποιους από τους τίτλους θα επιλέγατε ως πληροφοριακά πλούσιους;

Τώρα που έχει περάσει ένα χρονικό διάστημα από τα γεγονότα και ξαναβλέπετε τις σελίδες, πώς επιδρούν στα συναισθήματά σας;

Μπορείτε να εντοπίσετε βίαιες απεικονίσεις που ξεφεύγουν από τα όρια της ειδησεογραφίας και αγγίζουν εκείνα της οφθαλμολαγνείας;

Πώς χρησιμοποιούν οι συγκεκριμένες ιστοσελίδες την εικόνα και το χρώμα για να «περάσουν» μηνύματα;

Υπάρχουν διαφημίσεις;

Συμπληρώστε τις παρατηρήσεις σας στον παρακάτω πίνακα:

Οργάνωση ειδήσεων
Κύριο άρθρο
Χρήση επιθέτων στους τίτλους
Χρήση γραφικών-εικόνων
Χρήση χρωμάτων
Αναλογία κειμένου -εικόνων

Ποια είναι η ειδοποιός διαφορά μεταξύ της ενημέρωσης που προσφέρει το διαδίκτυο από τη μία και η τηλεόραση και οι εφημερίδες από την άλλη, όσον αφορά τον τρόπο πρόσληψης των συμβάντων και των συνεπειών τους;

Ποια είναι όμως τα κριτήρια ώστε μία on line είδηση να κριθεί αξιόπιστη;⁶

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ - ΜΕΣΟ

- * Αναγράφεται ρητά το όνομα του συγγραφέα ή προκύπτουν τα στοιχεία του μέσου;
- * Αν ο συγγραφέας δεν είναι επώνυμος, είναι επώνυμο το ΜΜΕ που φιλοξενεί, ενδεχομένως, την είδηση;
- * Υπάρχουν στοιχεία που παρέχουν τη δυνατότητα επικοινωνίας είτε με το ΜΜΕ ή με το συγγραφέα;
- * Υπάρχει κάποια θετική αναφορά για το πρόσωπο του μη επώνυμου συγγραφέα ή του μη επώνυμου μέσου από άλλη επώνυμη κι αναμφίβολα αξιόπιστη πηγή σε άλλη δικτυακή παρουσίαση;
- * Η είδηση βρέθηκε τυχαία μέσω μηχανών αναζήτησης ή υπάρχει ως σύνδεσμος (link) σε αξιόπιστη ειδησεογραφική ή άλλη πηγή;
- * Αναγράφονται τα νόμιμα στοιχεία της επιχείρησης σε χωριστή σελίδα; (Έδρα, Διεύθυνση, Τηλέφωνα επικοινωνίας κ.ο.κ.)
- * Υπάρχει off line αντιπροσώπευση του μέσου;
- * Υπάρχει δέσμευση ανάληψης ευθύνης των όσων δημοσιεύονται on line;
- * Υπάρχουν δημοσιευμένα online και σε χωριστές σελίδες α) η Πολιτική Τήρησης Μυστικότητας Πληροφοριών (Privacy Policy) της επιχείρησης - μέσου, και β) το κείμενο των Όρων Χρήσης (Terms and Conditions) της διαδικτυακής παρουσίασης;

ΑΚΡΙΒΕΙΑ ΤΗΣ ΕΙΔΗΣΗΣ

- * Αναγράφονται καθαρά οι πηγές της είδησης, ώστε να είναι δυνατή η επιβεβαίωσή της;
- * Χρησιμοποιεί το μέσο - επιχείρηση συντάκτες για τη διασταύρωση των ειδήσεων και την πιστοποίηση της αξιοπιστίας τους;
- * Μήπως υπάρχουν ορθογραφικά, γραμματικά ή συντακτικά λάθη;

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ

- * Διαφαίνεται η τήρηση αποστάσεως μεταξύ της είδησης και της ενδεχόμενης διαφημιστικής πολιτικής του μέσου ή του συγγραφέα;
- * Υπάρχει διάκριση μεταξύ απόψεων και ειδήσεων ως ενότητες στη διαδικτυακή παρουσίαση;

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

- * Αναγράφεται η συχνότητα ανανέωσης των on line ειδήσεων από το μέσο;
- * Αναγράφεται ή είναι δυνατό να συναχθεί ως συμπέρασμα ο χρόνος ανανέωσης της συγκεκριμένης σελίδας ή της προσθήκης της είδησης;
- * Όταν πρόκειται για εφημερίδα, αναγράφεται η ημερομηνία έκδοσης;
- * Όταν πρόκειται για αρχείο ήχου ή βίντεο, αναγράφονται η ημερομηνία και η ώρα της δημοσίευσης;

ΚΑΛΥΨΗ

⁶ Για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα χρησιμοποιήθηκε το άρθρο του Αναστάσιου Παρθένι, «Νομικά προβλήματα της online δημοσίευσης » που δημοσιεύτηκε στην Ελευθεροτυπία της 15^{ης} Ιανουαρίου 2001

* Είναι η είδηση πρωτογενής;

* Αν όχι, υπάρχει σύνδεσμος (link) στη σχετική σελίδα - πηγή ή αναφορά στο πρωτογενές μέσο;

* Όταν πρόκειται για είδηση εφημερίδας, περιοδικού, ραδιοφώνου ή τηλεόρασης αναφέρεται αν η συγκεκριμένη online δημοσίευση είναι αυτούσια ή μέρος της αντίστοιχης off line δημοσίευσης ή περαιτέρω ανάλυσή της;